द्वितीयः पाठः–बिलस्य वाणी न कदापि मे श्रुता

प्रश्न 1:

उच्चारणं कुरुत-

कस्मिंश्चित्	विचिन्त्य	साध्विदम्	क्षुधार्तः	एतच्छ्रुत्वा
भयसन्त्रस्तमनसाम्	सिंहपदपद्धतिः	समाह्वानम्	प्रतिध्वनिः	

उत्तर 1:

स्वयं करें–

प्रश्न 2:

एकपदेन उत्तरं लिखत-

(क) सिंहस्य नाम किम्?

(ख) गुहायाः स्वामी कः आसीत्?

(ग) सिंहः कस्मिन् समये गुहायाः समीपे आगतः?

(घ) हस्तपादादिकाः क्रियाः केषां न प्रवर्तन्ते?

(ङ) गुहा केन प्रतिध्वनिता?

उत्तर 2:

(क) खरनखरः

(ख) दधिपुच्छः शृगालः

(ग) सूर्यास्तसमये

(घ) भयसन्त्रस्तमनसाम्

(ङ) सिंहस्य गर्जनेन

प्रश्न 3:

पूर्णवाक्येन उत्तरत-

(क) खरनखरः कुत्र प्रतिवसति स्म?

(ख) महतीं गुहां दृष्ट्वा सिंहः किम् अचिन्तयत्?

(ग) शृगालः किम् अचिन्तयत्?

(घ) शृगालः कुत्र पलायितः?

(ङ) गुहासमीपमागत्य शृगालः किं पश्यति?

(च) कः शोभते?

उत्तर 3:

(क) खरनखरः वने प्रतिवसति स्म।

(ख) महतीं गुहां दृष्ट्वा सिंहः अचिन्तय–"नूनम् एतस्यां गुहायां रात्रौ कोऽपि जीवः आगच्छति। अतः अत्रैव निगूढ़ो भुत्वा तिष्ठामि।"

(ग) शृगालः अचिन्तयत्–"अहो विनष्टोऽस्मि। नूनम् अस्मिन् बिले सिंहः अस्तीति तर्कयामि। तत् किं करवाणि।"

(घ) शृगालः कुत्र पलायितः?

(ङ) यः अनागिंकुरुस शाभि।

(च) कः शोभते?

प्रश्न 4:

रेखांकितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत-

(क) <u>क्षुधार्त</u> सिहंः कुत्रापि आहारं न प्राप्तवान्?

(ख) <u>दधिपुच्छः</u> नाम शृगालः गुहायाः स्वामी आसीत्?

(ग) एषा गुहा <u>स्वामिनः</u> सदा आह्वानं करोति?

(घ) भयसन्त्रस्तमनसां <u>हस्तपादादिकाः</u> क्रियाः न प्रवर्तन्ते?

(ङ) आह्वानेन शृगालः <u>बिले</u> प्रविश्य सिंहस्य भोज्यं भविष्यति?

उत्तर 4:

(क) **कीदृशः** सिहंः कुत्रापि आहारं न प्राप्तवान्?

(ख) **किं** नाम शृगालः गुहायाः स्वामी आसीत्?

(ग) एषा गुहा **कस्य** सदा आह्वानं करोति?

(घ) भयसन्त्रस्तमनसां **कीदृशः** क्रियाः न प्रवर्तन्ते?

(ङ) आह्वानेन शृगालः **कुत्र** प्रविश्य सिंहस्य भोज्यं भविष्यति?

प्रश्न 5:

घटनाक्रमानुसारं वाक्यानि लिखत-

(क) गुहायाः स्वामी दधिपुच्छः नाम शृगालः समागच्छत्।

(ख) सिंहः एकां महतीं गुहाम् अपश्यत्।

(ग) परिभ्रमन् सिंहः क्षुधार्तो जातः।

(घ) दूरस्थः शृगालः रवं कर्तुमारब्धः।

(ङ) सिंह: शृगालस्य आह्वानमकरोत्।

(च) दूरं पलायमान: शृगाल: श्लोकमपठत्।

(छ) गुहायां कोऽपि अस्ति इति शृगालस्य विचार:।

उत्तर 5:

एतानि उपर्युक्त क्रम निम्न सन्ति–

(क) परिभ्रमन् सिंह: क्षुधार्तो जात:।

(ख) सिंह: एकां महतीं गुहाम् अपश्यत्।

(ग) गुहाया: स्वामी दधिपुच्छ: नाम शृगाल: समागच्छत्।

(घ) गुहायां कोऽपि अस्ति इति शृगालस्य विचार:।

(ङ) दूरस्थ: शृगाल: रवं कर्तुमारब्ध:।

(च) सिंह: शृगालस्य आह्वानमकरोत्।

(च) दूरं पलायमान: शृगाल: श्लोकमपठत्।

प्रश्न 6:

यथानिर्देशमुत्तरत–

(क) 'एकां महतीं गुहां दृष्ट्वा स: अचिन्तयत्' अस्मिन् वाक्ये कति विशेषणपदानि, संख्यया सह पदानि अपि लिखत?

(ख) तदहम् अस्य आह्वानं करोमि- अत्र 'अहम्' इति पदं कस्मै प्रयुक्तम्?

(ग) 'यदि त्वं मां न आह्वयसि' अस्मिन् वाक्ये कर्तृपदं किम्?

(घ) 'सिंहपदपद्धति: गुहायां प्रविष्टा दृश्यते' अस्मिन् वाक्ये क्रियापदं किम्?

(ङ) 'वनेऽत्र संस्थस्य समागता जरा' अस्मिन् वाक्ये अव्ययपदं किम्?

उत्तर 6:

(क) 'एकां महतीं गुहां दृष्ट्वा स: अचिन्तयत्' अस्मिन् वाक्ये द्वे विशेषणपदे स्त:। तद्यथा–1. एकाम् इति प्रथमं विशेषणपदम्, 2. महतीम् इति च द्वितीयं विशेषणपदम्।

(ख) तदहम् अस्य आह्वानं करोमि- अत्र 'अहम्' इति पदं सिंहाय प्रयुक्तम्।

(ग) 'यदि त्वं मां न आह्वयसि' अस्मिन् वाक्ये 'दृश्यते' इति क्रियापदम्।

(घ) 'सिंहपदपद्धति: गुहायां प्रविष्टा दृश्यते' अस्मिन् वाक्ये 'दृश्यते' इति क्रियापदम्।

(ङ) 'वनेऽत्र संस्थस्य समागता जरा' अस्मिन् वाक्ये अव्ययपदं भवति 'अत्र' इति।

प्रश्न 7:

मञ्जूषातः अव्ययपदानि चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत-

नीचैः	तदा	कश्चन	परम्	यदि	सहसा	तर्हि	यदा	च	दूरे

एकस्मिन् वने .... व्याधः जालं विस्तीर्य .... स्थितः। क्रमशः आकाशात् सपरिवारः कपोतराजः .... आगच्छत्। .... कपोताः तण्डुलान् अपश्यन् .... तेषां लोभो जातः। परं राजा सहमतः नासीत्। तस्य युक्तिः आसीत् .... वने कोऽपि मनुष्यः नास्ति। कुतः तण्डुलानाम् सम्भवः। .... राज्ञः उपदेशम् अस्वीकृत्य कपोताः तण्डुलान् खादितुं प्रवृत्ताः जाले .... निपतिताः। अतः उक्तम् '............. विदधीत न क्रियाम्'।

उत्तर 7:

एकस्मिन् वने **कश्चन** व्याधः जालं विस्तीर्य **दूरे** स्थितः। क्रमशः आकाशात् सपरिवारः कपोतराजः **नीचैः** आगच्छत्। **यदा** कपोताः तण्डुलान् अपश्यन् **तदा** तेषां लोभो जातः। परं राजा सहमतः नासीत्। तस्य युक्तिः आसीत् **यदि** वने कोऽपि मनुष्यः नास्ति। कुतः तण्डुलानाम् सम्भवः। **परम्** राज्ञः उपदेशम् अस्वीकृत्य कपोताः तण्डुलान् खादितुं प्रवृत्ताः जाले **तर्हि** निपतिताः। अतः उक्तम् '**सहसा** विदधीत न क्रियाम्'।